

Empúries, molt abans de ser ruïnes...

Guia didàctica 01a

FITXA DE L'ACTIVITAT

Activitat: **Empúries, molt abans de ser ruïnes**

Nivell educatiu: Ed Infantil (P4,P5) i Cicle Inicial de Primària

Temàtica: Ruïnes d'Empúries

Durada: 2h 30m, aproximadament

Indret: Jaciment arqueològic d'Empúries i museu

Plantejament de l'activitat i aspectes organitzatius:

L'objectiu principal és que l'alumnat d'educació infantil i cicle inicial percebi l'espai de les ruïnes d'Empúries com una ciutat on vivia, ja fa molt de temps, gent com ells, tot i que tenien usos i costums diferents.

L'activitat consisteix en una visita per la ciutat grega (Neàpolis) i la ciutat romana on realitzen petites accions que els ajuden a entendre i a situar les que eren pròpies dels nens i nenes de l'època.

Es pot assumir, per sessió, un màxim de tres grups de quinze alumnes cada grup. La mobilitat dels grups i la preparació del material necessari per a cada acció impedeix que es puguin assumir quatre grups alhora.

Més endavant detallarem quines són aquestes accions, en l'ordre habitual, tot i que cal entendre que es poden produir condicionants (nombre o tipologia d'alumnat, temps disponible per a la sessió, eventualitats de l'espai, etc.) que alterin aquest ordre o que anul·lin alguna acció en concret.

CURRÍCULUM

OBJECTIUS

- Reconèixer en el medi natural, social i cultural els canvis i les continuïtats relacionats amb el pas del temps, comprendre relacions de successió i de simultaneïtat, de cronologia i de durada, i aplicar aquests coneixements en la interpretació del present, la comprensió del passat i en la construcció del futur.
- Participar activament en el treball en grup, adoptant una actitud responsable, solidària, cooperativa i dialogant, argumentar les pròpies opinions i contrastar-les amb les dels altres.
- Identificar els principals elements de l'entorn natural, social i cultural, analitzant les seves característiques i interaccions.
- Utilitzar la llengua com a eina per construir coneixement, per comunicar-lo i per compartir-lo amb els altres.
- Apreciar el gaudi que comporta arribar a trobar explicacions racionals dels fets i problemes que s'identifiquen en el nostre entorn.

COMPETÈNCIES BÀSIQUES

Conviure i habitar el món:

- Utilitzar críticament fonts d'informació que usin diferents tipus de suport per observar i analitzar l'entorn.
 - Descriure, analitzar i valorar els canvis i les continuïtats i les causes i les conseqüències d'algun esdeveniment clau de la història local utilitzant diferents fonts històriques primàries i secundàries.

Lingüística i Audiovisual:

- Interactuar i dialogar amb altres persones de manera adequada. (llenguatge icònic, gestual, escrit....)
- Expressar observacions, explicacions, opinions, pensaments, emocions, vivències i argumentacions.
- Expressar idees i organitzar informacions de manera eficaç i intel·ligible sobre espais, fets, problemes i fenòmens històrics, socials i tecnològics.

Escrita:

- Comprendre el contingut de textos de diversa tipologia.

Tractament de la informació i competència digital:

- Utilització de les TIC com a element essencial per informar-se i aprendre .

Autonomia i iniciativa personal

- Disposar d'habilitats socials per relacionar-se, cooperar i treballar en equip mitjançant el joc.

Coneixement i interacció amb el món

- Interacció del propi cos i l'espai determinat, el coneixement, la pràctica i la valoració de l'activitat física per preservar la salut. Vivència del propi cos i valoració de la salut personal.
- Experimentació de diferents formes i possibilitats del moviment, i d'execució i control d'habilitats motrius bàsiques.

Persones, cultures i societats:

- Representació de situacions quotidianes on s'assumeixin rols culturals diferents del propi.
- Descoberta i identificació dels elements característics de l'entorn, els serveis i els espais comuns, valorant la responsabilitat personal en el seu ús.
- Reconeixement de la importància de la participació i coresponsabilitat en les tasques de la vida domèstica, escolar i social, superant estereotips sexistes.

Canvis i continuïtats en el temps

- Aplicació de nocions de canvi i continuïtat en fets quotidians propers a la seva experiència i en elements del patrimoni.

Matèria i energia

- Observació, descripció i classificació de materials en funció d'algunes propietats tot relacionant-les amb els seus usos.

Matemàtica

- Unitats de mesura del temps: anys i segles.
- Ús de jocs per desenvolupar el càlcul mental.
 - Composició i descomposició de figures planes amb suports físics .

CONTINGUTS

- Observació d'espais, construccions i restes històriques de l'entorn cultural: ruïnes d'Empúries.
- Maneres de viure en el passat, esdeveniments i cultures rellevants de la història local.
- Observació i descripció d'objectes d'ús quotidià antics en funció d'algunes propietats i utilitats, tot establint comparances amb els corresponents a l'actualitat.
- Observació i descripció d'interaccions que produeixin canvis en un espai: el sentit del treball arqueològic.
- Ús d'imatges i materials per reconstruir la història.
 - Estructuració i mesura del temps social i històric (successió, simultaneïtat, durada, cronologia, periodització).

DETALL DE L'ACTIVITAT

Les accions es realitzen directament a les ruïnes d'Empúries. Estan especificades seguint l'ordre bàsic.

Accions:

1. **El bosc de la Pina.** Es visita una pineda del recinte (la del costat de l'aparcament, que correspon a fora muralles; o la d'entre les dues ciutats, al costat de la domus d'en Tiberi i la Gal·la). Es pot plantejar les diferències més evidents entre el pi blanc i el pi pinyoner. Es busquen indicis del pas d'esquirols a través de les pinyes rosegades. Es comenta el procés que fan servir els esquirols per accedir a les llavors. Es fan nombroses referències al conte d'en Màrius i Pina, amb ajut de suport gràfic (el que es detalla a l'activitat prèvia).

2. **Ibers, grecs i romans.** A través d'un joc de punteria que fan per equips, acaben distribuint-se els papers socials de la ciutat. Es fan quatre equips que han d'encertar el màxim de pedretes possibles dins d'un test. Cada equip té les pedres de diferent color. Tenen la mateixa quantitat de pedres que s'han de repartir equitativament entre els membres de l'equip. A la fi es compten les pedretes encertades, i els equips trien l'ètnia a què volen pertànyer per ordre. Portaran una etiqueta amb l'ètnia a què pertanyen tot al llarg de l'activitat. Els quatre equips són: ibers, grecs, romans i legionaris. Tot i que la societat romana era fortament sexista, en aquesta activitat no es farà cap distinció en funció del sexe de l'alumne. En acabar-se el joc es lliurarà també un denari (d'aquí ve la paraula "diner") a cada alumne i se'ls recomana que no el perdin perquè el necessitaran en algun moment o altre.

3. **Entrada per la porta de la ciutat grega.** Els legionaris fan la guàrdia a la porta de la muralla, creuant les seves llances. D'entre ells, el centurió o centuriona, amb espasa, és qui farà les preguntes als ciutadans que hi volen entrar, i qui decidirà si l'han de deixar passar o no. Els tractes són els següents: els ciutadans romans tenen accés lliure; els grecs poden passar si al·leguen que hi viuen o que van al mercat a comprar o a visitar el temple d'Asclepi perquè estan malalts; els ibers no poden entrar a no ser que vagin acompanyats d'un ciutadà romà que respon per ells. El joc previ consisteix, doncs, a convidar-los a fer els acords necessaris perquè tothom pugui entrar i fer les activitats. Després seran preguntats pel centurió o centuriona que els anirà deixant passar en funció que compleixin els requisits.

4. **El mercat.** Camí de l'àgora recorreran un bon tros de la ciutat grega on se'ls assenyalarà alguns espais d'interès: la casa on viu en Màrius, la cisterna on va a buscar l'aigua, i la plaça on es fa el mercat. En aquesta plaça –o en un punt proper a ella– trobaran una parada amb objectes moderns. A canvi de la moneda se'ls proveirà d'un objecte antic (una imatge), del temps d'en Màrius. Se'ls demana que intentin pensar per a què servia l'objecte que tenen representat a la imatge (al darrere hi ha el nom escrit) i si servia pel mateix que algun altre dels que hi ha a la parada. Si aconsegueixen posar l'objecte antic a sobre del modern, tot dient per a què serveixen, se'ls retorna la moneda. **(Les parelles d'imatges es troben a l'annex 2).**

5. **Asclepi.** Ja que en el museu hi ha l'original de la famosa estàtua grega, s'hi fa una visita. S'insisteix en el fet que l'estàtua no està a fora sinó ben guardada perquè no es faci malbé, ja que té molt de valor. S'introdueix el concepte de museu. Segons l'edat dels alumnes i segons el temps disponible, es pot aprofitar de visualitzar l'audiovisual sobre Asclepi o prescindir-ne.

6. **Els mosaics de la casa d'en Tiberi i la Gal·la.** Si l'activitat es fa en època que els mosaics són visibles (de mitjans de març a principis de novembre), es visiten. Després, en un espai adequat de la domus 1 o de la domus 2 es demana que cada equip faci un trencaclosques gegant que representa un

dels mosaics vistos. Aquesta activitat sol fer-se amb els alumnes més grans ja que els trencaclosques resulten força complicats. **(Els originals dels mosaics es troben a l'annex 3).**

7. **Fòrum.** De sortida de la ciutat romana es fa una parada al fòrum com a plaça pública i lloc de trobada de la ciutat. El fòrum és lloc on també es fan jocs (per exemple el joc de punteria, si no s'ha fet prèviament), però quan aquests revesteixen una certa importància es fan fora de la ciutat on tenen un espai més adequat: l'amfiteatre.

8. **Amfiteatre.** Una de les celebracions especials es fer curses de cavalls. És el que ells faran: jugar a curses de cavalls com apareix en el conte de la Pina. Atès que és la darrera acció, se li donarà la rellevància que el temps i l'alumnat permetin. Han de córrer fins a un punt determinat de l'arena de l'amfiteatre, donar-hi la volta, i tornar al punt d'inici. Qui arriba primer guanya. Però tots els que arriben ja són considerats ciutadans emporitans i ja no necessiten l'etiquetatge ètnic. Aquí es pot donar la visita per acabada, o bé es pot plantejar l'acció com a competició per fases en què els guanyadors de les respectives curses tornen a córrer entre ells, i la resta d'assistents crida per animar-los. L'acció, aleshores, té una durada més llarga, i es corona el vencedor o vencedora com a autèntic heroi, que és com consideraven els seus atletes.

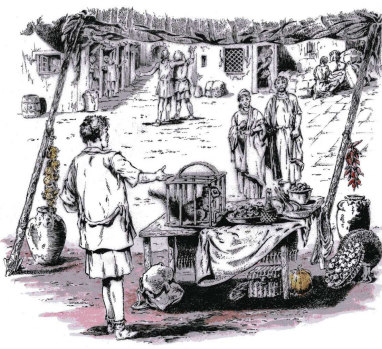
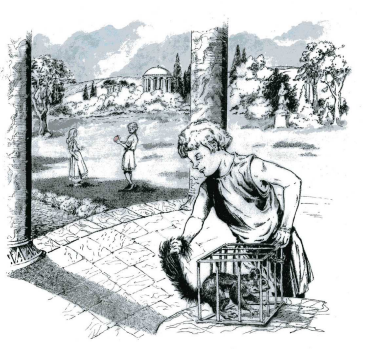
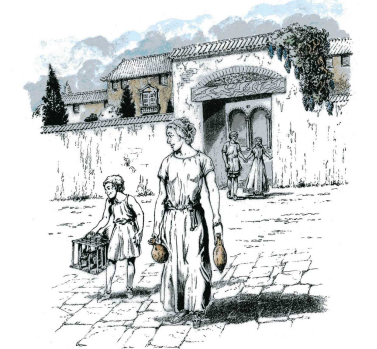
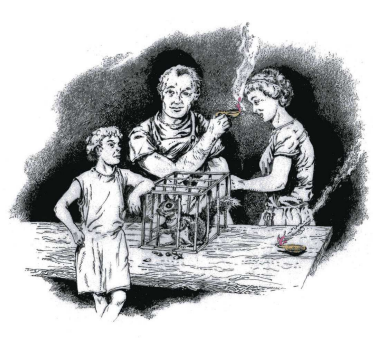
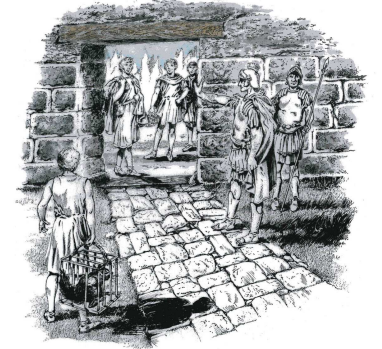
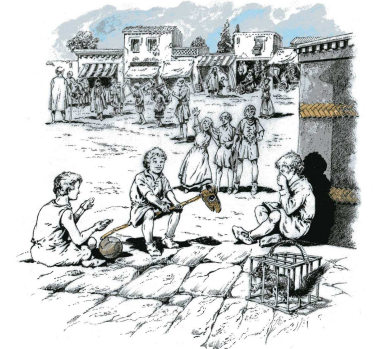
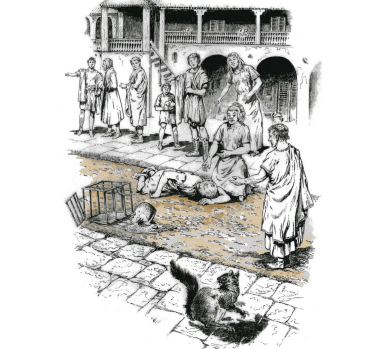
MATERIAL PREVI

Es demana que l'alumnat conegui el conte d'en Màrius i la Pina, que ja els posa en antecedents de com vestien i vivien fa dos mil anys i a més permet treballar una sèrie de valors que es comenten en aquesta guia.

Del conte hi ha dues versions, en funció de si es vol simplement aprofitar el suport gràfic per explicar-los la història, o si es vol fer una activitat de lectura, personal o col·lectiva.

El fil argumental del conte, amb les imatges corresponents, és aquest:

		
PORTADA: Màrius amb l'àvia Pina, engabiada, a l'antiga Empúries.	La Pina, que viu actualment a les pinedes d'Empúries, no pot dormir. La seva mare li conta la història de l'àvia Pina, una avantpassada dels temps dels grecs i romans...	L'àvia Pina havia estat capturada als boscos dels voltants.

		
Va ser portada a una parada del mercat d'Empúries, a l'àgora. La van comprar els pares d'en Tiberi i la Gal·la.	Fills d'un comerciant romà molt ric, i acostumats a veure satisfets tots els capricis, els germans es van cansar aviat de tenir cura de la bestiola.	En Màrius acompanyava la seva mare, que servia a la domus de la rica família, i es va fixar en l'esquirola engabiada.
		
La Gal·la i en Tiberi decidiren donar l'esquirola a en Màrius.	En Màrius sortí ben content de la domus, amb la seva mare.	En arribar a casa li posaren un nom: Pina.
		
A partir d'aquell dia en Màrius s'enduia l'àvia Pina a tot arreu.	Solia emportar-se-la a l'àgora (plaça de la ciutat grega) quan hi anava a jugar amb els seus amics.	Un dia en Màrius ensopegà, la gàbia va caure i s'obí, l'àvia Pina es va escapar.

		
Però... aquella nit es presentà a casa d'en Màrius i li va fer una visita. En Màrius s'adonà que per l'esquirol és millor una vida en llibertat.	A partir de llavors, de tant en tant, en Màrius anava a veure l'àvia Pina al bosc on vivia en el seu ambient natural.	<i>I... Vet aquí un gat, vet aquí un gos, que aquest conte ja s'ha fos.</i> Havent acabat aquest relat, la Pina se'n va a dormir.

La versió completa del conte, per a lectura del professorat, la trobareu en aquest enllaç:

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/MPMariusPina1ab.pdf>

I per a l'alumnat més avançat, per practicar la lectura individual o col·lectiva aquest és el text, amb imatges, recomanat:

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/MPMariusPina1amicro.pdf>

Versió del conte en presentació multimèdia:

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/MPAviaPina01a.pps>

PRESENTACIÓ MULTIMÈDIA

La presentació us servirà de suport visual al conte. Amb el seu visionat i "explicació" –o lectura simultània per part del professorat–, intentarem transportar l'alumnat a l'antiga Empúries, on vivia en Màrius al segle I.

A partir del diàleg entre dues *esquirols* (la Pina i la seva mare) del nostre temps i que viuen a les pinedes d'Empúries, es narren les aventures d'una avantpassada seva: l'Àvia Pina.

El coneixement d'aquesta història ens ajudarà a situar la visita a les ruïnes, i aproximar l'alumnat a la vida quotidiana d'en Màrius, trobant-hi similituds i diferències amb la nostra.

De ben segur que les i els mestres hi trobareu elements útils per treballar els **valors** a Ed. Infantil i Cicle Inicial. Entre aquests, la relació que tenien els antics emporitans amb animals que consideraven domesticables o de companyia i que nosaltres reconeixem com a "silvestres". Ara ho traduiríem com la consciència de deixar viure en llibertat els animals salvatges.

Es pot aprofitar també com un recurs pel treball de qualitats d'enriquiment en la relació interpersonal, com l'amistat i la generositat. Així com per al repartiment de tasques i responsabilitats en la cura dels animals domèstics.

Un altre aspecte seria el d'arribar a donar importància i reconèixer el mèrit als jocs i joguines creats per un mateix, abans que a aquells que són comprats. Alguns d'aquests jocs «manufacturats» centraran l'activitat durant el recorregut que farem per les ruïnes d'Empúries.

A l'annex 1 trobareu el detall de la sincronització entre les imatges de la presentació multimèdia i el text del conte, amb l'objectiu de facilitar al professorat el desenvolupament de la sessió (o sessions), ja sigui llegint o explicant el conte a mida que es van projectant les diapositives o a través de la pantalla de l'ordinador. Es pot aprofitar per provocar la intervenció de l'alumnat en aquells aspectes que es vulguin treballar amb més èmfasi al grup.

TREBALL POSTERIOR

No es preveu un treball posterior específic. Així i tot es pot plantejar una revisió de les accions i de les motivacions de cada acció:

- ¿Com és que tancaven animals com un esquiol dins d'una gàbia?
- ¿Com podem saber que en una pineda hi ha o no esquiols?
- ¿Com sabien els emporitans qui havia guanyat el joc de punteria?
- ¿Què feien els soldats a la porta de la muralla? ¿Qui deixava entrar i qui no? ¿Per què ho devien fer?
- ¿On feien el mercat?
- ¿Quins objectes podien comprar al seu mercat? ¿Per a què servia tal o qual objecte? ¿Com feien tal o qual cosa si no tenien el mateix que tenim avui en dia?
- ¿Com és que tenen una estàtua guardada dins d'una sala?
- ¿En què es nota que la casa d'en Tiberi i la Gal·la era una casa de rics i la d'en Màrius no?
- ¿On es trobaven els grecs? ¿On es trobaven els romans? ¿On anaven quan volien fer celebracions importants?
- ¿Per què estimaven tant als que guanyaven en els seus jocs?
- ¿Encara fem competicions com les que es van inventar els grecs?

Es pot aprofitar materials –com ara els models dels mosaics, o les parelles d'objectes– per reproduir a classe les accions 4 i 6 amb més deteniment, o generar-ne altres de semblants.

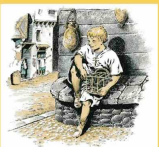
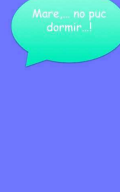
Hi ha reculls exhaustius de jocs romans que es poden reproduir a classe o a l'escola, aprofitant la referència a Empúries.

Per qualsevol aclariment o suggeriment sobre aquest material:

cda-empuries@xtec.cat Tel: 972776901

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/index.htm>

ANNEX 1: PRESENTACIÓ DEL CONTE

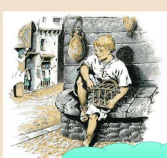
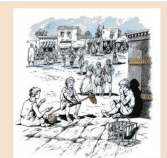
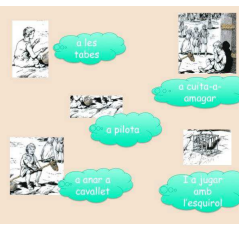
 L'ÀVIA PINA I EN MÀRIUS D'EMPÚRIES	Títol: L'ÀVIA PINA I EN MÀRIUS D'EMPÚRIES
 Mare... no puc dormir.	—Mare, no puc dormir. —Aclofa't bé al niu i tanca els ullets. Ja veuràs com de seguida t'adormiràs. —És que ja fa estona que els tinc tancats i tot i així no puc dormir. Per què no m'expliques un conte? —Ja te n'he explicat un, de conte. Ara has de dormir. —Au, mare, explica-me'n un altre. Va, si us plau!
 «M'expliques un conte?»	—Està bé, però aquesta vegada no serà un conte; t'explicaré la història de la rebesàvia de la rebesàvia de la rebesàvia de la meva rebesàvia. —Uf, mare! Però quants anys fa d'això? —Molts anys, Pina, fa molts anys! Era el temps en què aquí hi vivien homes, dones, nens i nenes que havien vingut de molt lluny, de més enllà del mar. —Com es deien?
 «M'expliques un conte?»	—Primer varen venir els grecs, i després els romans. —I com ho saps tu, això? —Perquè m'ho va explicar la meva mare, i a ella l'hi havia explicat la meva àvia... Aquesta història la coneixem perquè cada mare l'ha explicat als seus fills i a les seves filles perquè també ho puguin explicar als seus.
 «M'expliques un conte?» Aquest cop t'explicaré la història de l'Àvia Pina.	—I també hi havia tots aquests pins amb aquestes pinyes tan bones per aquí? —Aleshores només hi havia sorra. Aquests pins els hi han plantat fa molt poc. —I doncs, què menjava? —El que li donaven. —El que li donava qui? A nosaltres ningú ens dona res; al contrari, quan veiem que algú s'acosta fugim de seguida, cuita corrents, cap a dalt del pi més proper!
	—Perquè nosaltres podem triar les pinyes que més ens agradin. —I ella no ho feia? Ah! És clar! Si no hi havia pins! Però per què li donaven menjar? I qui li donava? —Vols deixar de fer preguntes? Vols sentir la història o no? —Sí, mare!
 L'Àvia Pina vivia al bosc dels voltants d'Empúries.	—Doncs vet aquí que l'Àvia Pina, com la coneixem a la família, vivia feliç i contenta saltant de pi en pi a la muntanya... —Ah! Així a la muntanya sí que n'hi havia de pins! —I tant! Molts més que ara! Doncs, vet aquí que un dia, va veure una pinya preciosa, preciosa. S'hi va acostar per menjar-se'n les llavors i tan bon punt la va agafar, va sentir una fressa. Es va girar i va veure que per allà on havia passat hi havia una reixa de fusta. Va mirar al seu voltant, espantada, i es va adonar que no podia sortir per enlloc. Estava envoltada de reixes! L'Àvia Pina es va posar a plorar.

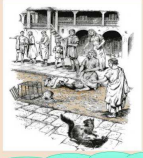
 Un dia un home li va atropar, la va ficar en una gàbia i després va posar la gàbia a dintre d'un sac.	Si que li sortiria cara aquella pinya! Al cap d'una estona, va sentir fressa de passes. Una mà va treure les fulles que hi havia al seu voltant i aleshores ho va veure clar: estava a dins d'una gàbia amb una nansa a dalt. Un home va agafar la nansa i es va acostar la gàbia a la cara. Quina por veure un home de tan a prop! Quan va somriure, l'Àvia Pina li va poder veure les poques dents que li quedaven a la boca, totes ben negres. De cop, tot es va fer fosc: havien posat la gàbia dins d'un sac. Al cap de poca estona es va començar a moure, amb grans sacsejades i amb molta fressa. L'home cantava, devia estar content, i l'Àvia Pina estava molt espantada. No sabia on la duïen, ni què li passaria. El cas és que entre els sotracs, les cançons de l'home i el cansament de tant plorar, al final es va adormir. —Pobra Àvia Pina!
 Quan la van treure del sac es va trobar dins la gàbia en una parada de plaça.	—La va despertar el soroll de molta gent. S'havien acabat les sotragades i les cançons. De sobte, una sacsejada forta i la llum del sol la va enlluernar. Es trobava en una plaça plena de gent que comprava a les parades que havien muntat amb quatre pals i unes teles blanques per a fer-se una mica d'ombra. —On l'havien portat, mare? —Aquella plaça és la que tenim aquí al davant, filla. Havien portat l'Àvia Pina a Empúries!
 Un home tan bonic molt ben vestit li van comprar. Eren els pones d'en Tiberi i la Gal·la.	—I què li varen fer? —Ella estava dins la gàbia en una d'aquelles parades del mercat. Així, doncs, la volien vendre, va pensar l'Àvia Pina! I ho va ben endevinar; al cap d'una estona, un home molt ben vestit va agafar la gàbia amb ella dins, va pagar una moneda a l'home desdentat i se la va endur cap a casa seva.
 És una casa molt gran, amb un jardí, mosaics als terres i pintures a les parets. Eren molt rics.	—Qui era aquell home, mare? —Tingues un xic de paciència, que tot arribarà! Varen pujar per uns carrers estrets fins que varen anar a parar a un de més ample, dalt d'un turonet, el d'aquí al davant. Varen entrar en una casa molt gran, amb un jardí envoltat d'habitacions molt maques, amb mosaics als terres i pintures a les parets. —Què són mosaics? —Són uns dibuixos fets amb trossets de pedres molt petits de colors diferents enganxats a terra. —I totes les cases en tenen? —No, només les dels que són molt rics! Però això l'Àvia Pina encara no ho sabia, i estava molt espantada. Amb això que varen entrar en una cambra d'aquelles cambres tan luxoses on hi havia un nen i una nena. Aquell home els hi va dir: «—Tiberi, Gal·la, gauditeu quin regal que us he comprat! «—Oh! Quin esquiol més bonic! —va dir la nena. «—Moltes gràcies, pare —varen dir tots dos.
 Quin regal tan bonic! ¿Qui en farà cap?	—L'Àvia Pina no se'n sabia avenir. Així que ella era un regal, com si se la pogués comprar i vendre i regalar com si res! Tan bé com estava ella corrent pels pins a la muntanya! Ara no hi podria córrer mai més. Sempre més hauria d'estar tancada dins d'aquella gàbia. I a sobre, aquella nena li havia dit “esquiol”, quan era ben clar que ella era una esquiroleta. Què s'havien pensat! —Pobra Àvia Pina! I què més va passar? —En Tiberi i la Gal·la eren molt simpàtics i la tractaven molt bé. Li donaven pinyes molt bones, pinyonets, avellanetes... No, si pel menjar no es podia queixar, i els nens li deien moltes coses... els primers dies. Després, a poc a poc, es varen anar oblidant d'ella. El seu pare els feia molts regals i, de tants que en tenien, no sabien què fer-ne! Un dia els va portar un vaixell petit que feien navegar en un petit estany on

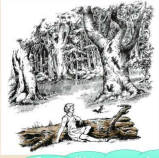
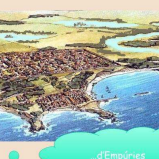
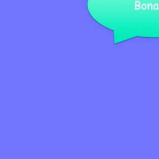
	ne! Un dia els va portar un vaixell petit que feien navegar en un petit estany on recollien l'aigua de pluja; a la Gal·la, un dia li va portar fireta i una nina; a n'en Tiberi, un cèrcol i un estel; també els portava baldufes i io-ios i fins i tot, un carret petit perquè s'hi seguessin a sobre i els esclaus els passegessin! —Què són esclaus? —Persones que es compren i es venen... —Com varen fer amb l'Àvia Pina? —Una cosa així, sí. Els propietaris els poden obligar a fer el que ells vulguin: treballar, jugar amb els nens i les nenes, netejar... podien comprar persones, devien ser molt rics els pares d'en Tiberi i la Gal·la, no?
	—I tant si n'eren, de rics! Ja se'n va adonar, ja, l'Àvia Pina. Fins i tot els portaven el menjar a casa. I així va ser com va conèixer en Màrius. —Qui era en Màrius? —Et pots esperar una mica? Ja t'he explicat que eren tan rics que fins i tot els duïen el menjar a casa. Doncs bé, una de les dones, la que els portava el peix salat i una salsa molt pudent que li deïen <i>garum</i>, que la posaven a tots els plats que preparaven... —D'on la treïen si era tan pudent, mare? —Dels caps i de les tripes del peix que netejaven per posar-lo en sal. —Ecs! Quin fàstic! I se la menjaven, aquesta salsa? —Ja ho crec, els agradava d'allò més! Podem continuar, senyoreta?
	—Sí, sí, continua, mare! —Amb aquesta dona que els portava el peix salat i el <i>garum</i>, de vegades venia un nen. Cada vegada que venia, es passava l'estona mirant-se l'Àvia Pina, de lluny, perquè no s'atreïa a acostar-s'hi. Un dia, havien deixat la gàbia prop de la porta del darrera i, quan varen entrar la dona i el nen, aquest se li va acostar, va passar el ditet entremig dels barrots i li va amanyagar la cua. —Aquest nen era en Màrius? —Això mateix. —I com és que l'Àvia Pina es va deixar amanyagar? —Estava tan trista i la manyaga va ser tan dolça, que fins i tot li va agradar. Des d'aquell dia, cada vegada que venia, en Màrius estava tanta estona com podia amb ella; l'amanyagava i li deïa coses, i l'Àvia Pina estava molt contenta. Tant, que ja esperava que entrés per la porta i, tan bon punt el veïa, començava a fer salts perquè la veiés i li anés a fer companyia. Un dia quan entraven, en Tiberi i la Gal·la varen veure en Màrius i, com que ja estaven tips de jugar tots dos sols, li varen dir si volia jugar amb ells mentre la seva mare deixava el peix salat. Quan ho va veure, l'Àvia Pina es va posar molt trista perquè va pensar que quan veiés tots els joguets que tenien, també s'oblidaria d'ella. Varen anar a una altra habitació a jugar. Quan la mare va acabar, va cridar: «—Apa Màrius, vine que marxem! «En Màrius hi va anar de seguida, però quan ja marxaven, va recular un moment per anar a veure l'Àvia Pina. I no saps que contenta que es va posar, perquè tot i haver jugat amb els nens, no s'havia oblidat d'ella. —Hi anava molt sovint en Màrius a veure-la? —Suposo que cada vegada que els pares d'en Tiberi i la Gal·la demanaven peix salat o <i>garum</i> a la seva mare. —Però els dies que no hi anava, l'Àvia Pina devia estar molt trista! —I tant, però escolta el que va passar. Un dia, en Tiberi i la Gal·la ja estaven esperant en Màrius per jugar una estona. Quan va arribar, va anar de seguida a

 Quan passava pel costat de l'Àvia Pina se la mirava i fumsinyava.	esperant en Màrius per jugar una estona. Quan va arribar, va anar de seguida a veure l'Àvia Pina. En veure que tots dos estaven tan contents de veure's, els dos nens varen quedar molt sorpresos i la Gal·la va dir a en Màrius: «—Que t'agrada l'esquirol? «—Molt —li va contestar en Màrius. «La Gal·la va agafar el seu germà pel braç i se'l va endur a un racó. En veu baixa li va preguntar:
 Tiberi, nosaltres amb gres fem cas a l'esquirol. La Gal·la i en Tiberi ja no se'n recordaven gens.	«—Tiberi, nosaltres amb prou feines li fem cas a l'esquirol, en canvi en Màrius sempre li diu coses. Per què no l'hi donem? «—I què li direm al pare? Ja saps que ell ens el va regalar! —li va contestar en Màrius també en veu baixa. «—Li podem dir... que s'ha escapat. «—Li vols dir una mentida? Ja saps que no se'n diuen, de mentides! —va dir en Tiberi esglaiat.
 «Per què no li donem a en Màrius?» «Va, sí!»	«—És veritat, tens raó. Ja saps que no en diem mai nosaltres, de mentides. Però també saps que el pare no vol que juguem amb nens grecs, perquè nosaltres som romans; i encara li agradaria menys que li regaléssim coses nostres! —va contestar la Gal·la. «—Vols dir que se n'adonaria que no hi ha l'esquirol? —va preguntar en Tiberi pensatiu. «—Potser no, però... tinc una idea: perquè no li diem que volem fer un regal a un nen que no té joguines ni res? —va proposar la Gal·la tota excitada. «—Doncs no és mala idea; i a més, és la veritat, no? «I aquí es va acabar la conversa. Es varen girar cap a en Màrius i el varen trobar jugant amb l'Àvia Pina. Es varen mirar, es varen posar a riure, satisfets per la idea que havien tingut i varen anar a buscar en Màrius per anar a jugar. —I què va passar després? El pare d'en Tiberi i la Gal·la els va deixar regalar-li l'Àvia Pina a n'en Màrius? —Tu què diries? —Que sí... No? —Doncs... ho has endevinat. Al cap d'uns dies, quan en Màrius va tornar a la casa amb la seva mare, en Tiberi i la Gal·la ja l'estaven esperant i li varen preguntar: «—Màrius, oi que t'agrada molt l'esquirol? «—Ja us vaig dir que sí! —va contestar en Màrius tot amanyagant l'Àvia Pina. «—T'agradaria endur-te'l a casa? «En Màrius va quedar glaçat. Semblava que no podia reaccionar. Quan va contestar, ho va fer quequejant: «—Vo-vo-vo-voleu dir qu-que me'l deixaríeu emportar uns dies? «—No, volem dir que li hem demanat permís al pare i ens ha dit que te'l podem donar com un regal —va contestar la Gal·la «Si haguessis vist la cara que va posar en Màrius! Estava tan content, que es va abraçar als dos germanets, amb els ulls brillants, donant-los les gràcies! «—Moltes gràcies! No sabeu que content que estic! Per a mi sol! Però... de debò que és un regal? «—Sí, home, sí, de debò —li va dir en Tiberi— i estem molt contents de veure que t'ha agradat tant!

	t'ha agradat tant! «Quan va sortir la seva mare, en Màrius li va ensenyar la gàbia amb l'Àvia Pina a dins i li va explicar que era un regal que li havien fet en Tiberi i la Gal·la. La mare, es va quedar tota parada i va preguntar als dos germans:«—Segur que el vostre pare us ha donat permís per a regalar-li? «—Segur. Si no, no ho fariem. No diem mai mentides, nosaltres —va contestar en Tiberi molt seriós. «I així va ser com en Màrius, molt content, va agafar la gàbia amb l'Àvia Pina i, donant l'altra mà a la seva mare, se'n varen anar cap a casa. En Tiberi i la Gal·la els varen veure marxar; en perdre'ls de vista, es varen mirar als ulls i varen somriure: estaven molt contents d'haver pogut fer feliç a en Màrius. Aquell dia no l'oblidarien fàcilment cap dels tres nens.
 	—I l'Àvia Pina, mare, estava contenta? —Tu diràs! Però no es va creure el que sentia fins que va veure que en Màrius agafava la gàbia i se l'emportava amb ell. Aleshores va pensar per fi tindria algú que estaria per ella i no hauria d'estar tot el dia sola, només esperant els pocs moments que el seu amic la podia anar a veure. I realment li va canviar la vida. En comptes d'aquella mena de palau tot ple de patis i jardins, amb mosaics a terra i pintures a les parets, ara vivia en una caseta; a la planta baixa hi havia la <i>taberna</i>, una botiga on la Safo, la mare d'en Màrius, venia peix salat, amb una petita rebotiga al darrere i una habitació al primer pis. No hi havia ni mosaics ni pintures, ni tants de requisits per menjar, però aquí se l'estimaven i per això l'Àvia Pina era molt més feliç ara que abans. En Màrius, fins i tot li va posar nom. Com que el seu pare li va dir que era una femella i que normalment vivia en els pins, un bon dia li va dir: «—Des d'avui, et direm Pina. —Així, el meu nom ve del que li va posar en Màrius? —Sí, filla, mira't tu si en fa d'anys que aquest nom es va conservant a la família. Des de l'època de l'Àvia Pina! Doncs bé, en Màrius no la deixava mai sola: se l'emportava a tot arreu amb ell. Va aprendre's de memòria tots els carrers de les Empúries, sobretot els de la vila nova grega, que era on més es movien en Màrius i la Safo: la factoria de salaons, on treballava en Semònides, el pare d'en Màrius; el <i>macellum</i>, just davant de casa seva, on anaven a buscar l'aigua a la cisterna pública; l'<i>àgora</i>, que era la plaça de la vila, on es muntaven les parades del mercat cada vegada que arribava un vaixell al port i on havien posat l'Àvia Pina a la venda i el temple d'<i>Asklepi</i>, el déu de la medicina, on anaven a fer ofrenes perquè els mantingués una bona salut. Sovint també anaven a la ciutat romana, ja fos a veure l'Artafernes, l'oncle d'en Màrius que tenia una <i>thermopolia</i> —que era una mena de botiga on venien menjars precuinats— o a portar peix salat del que venia la Safo a alguna casa que li havien encarregat. Passaven la porta de la muralla... —Què és la muralla, mare? —Abans, quan construïen una ciutat, l'envoltaven d'una paret molt alta: era la muralla. Només hi havia algunes portes i totes les tancaven a la nit. Així, si algú els volia atacar, els era molt difícil poder arribar fins les cases i la gent que hi vivien. A

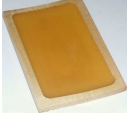
 No la deixava mai sola.	més, els era molt fàcil de vigilar qui entrava. Una vegada que l'Àvia Pina havia sortit a passeig amb en Màrius i la Safo, varen veure que hi havia tot un seguit de gent que volien entrar per la porta i els soldats només deixaven passar els que vivien a la ciutat i prou. Els forasters, havien d'explicar molt bé el que hi venien a fer abans que els deixessin entrar. —I cada nit tancaven les portes? —I tant, estaven tancades des de la posta fins la sortida del sol. —Devien ser molt grans, no? —Tu diràs: molt grans i molt fortes, perquè no les poguessin trencar ni enfonsar des de fora.
 De vegades anaven a jugar a la plaça.	Doncs, com et deia, passaven la porta de la muralla i, tot passejant pel <i>cardus maximus</i>, que és un dels carrers principals, arribaven al <i>forum</i>, la plaça de la ciutat romana, on es trobaven tota la gent a passejar o a fer petar la xerrada, i on els nens i les nenes anaven a jugar. —En Màrius també jugava amb ells? —De vegades, però normalment anaven a l'<i>àgora</i>, amb els seus avis, perquè ells eren grecs i els quedava més a la vora de casa seva. —Quines joguines tenia en Màrius?, perquè abans has dit que en tenia molt poques. —Realment era així. A casa seva no tenien gaire diners i no n'hi podien comprar. Sovint se les havia de fabricar ell mateix o aprofitava materials que s'havien de llençar. De vegades agafava algun tros de tronc que tenia la forma de carretó i el lligava a l'extrem d'un cordill per a poder-lo passejar; altres vegades, arrodonia fang per a fer-se bales i poder jugar amb altres nens amics seus; la seva mare li va guardar uns ossets que en deien <i>tabes</i> i que es feien servir de maneres diverses, per poder fer dos o tres jocs diferents; una vegada, el seu avi li va regalar un cavall... —Un cavall! —Sí, que li havia fet ell mateix: va tallar una canya i, al capdamunt, li va afegir un tros de fusta en forma de cap de cavall. Aleshores, en Màrius es posava la canya entre les cames i es posava a córrer com si anés muntat dalt d'un cavall de veritat. —Doncs també tenia molts joguets ell!
 a les <i>tabes</i> a cuina o a menjar a pilota a dinar a cavallet a jugar amb l'ossetol	—A la seva manera en tenia molts i es divertia més que els dos germanets romans que en tenien molts més, però de tants que en tenien, no sabien què fer-ne. A més, amb els seus amics i amigues també jugaven a altres jocs que no necessitaven res, com ara parells i senars, o a endevinar quants dits ensenyarien entre tots, a cuir i amagar, a tocar i parar o li posaven una bena als ulls a qui parava i havia d'endevinar a qui havia agafat. —Si eren tants amics, també es podien deixar coses entre ells. —I tant que sí. Un amic seu tenia una pilota i tot sovint es trobaven a l'<i>àgora</i> o al <i>forum</i> per a jugar a botar-la o a passar-se-la. Una nena tenia una corda del seu pare que era traginer i quan no l'havia de fer servir per a lligar la mercaderia a sobre dels burros, li deixava; aleshores podien jugar a saltar a corda o a estirar-la. En Màrius tenia molta força i quan feien els equips per estirar la corda, tots volien anar amb ell perquè així era gairebé segur que guanyarien. —I l'Àvia Pina? —Ella? Feliç i contenta. Tota la família se l'estimava molt i l'amanyagaven i li explicaven coses. Només trobava a faltar els seus pins i els amics i amigues que havia deixat a la muntanya. Es deuriem pensar que ja no la veurien mai més; ella

 Es desentien molt amb l'animal i amb les joguines que es feien ells mateixos.	també n'estava segura d'això. De vegades, en Màrius se la quedava mirant i, amb cara de pena, li deia: "Pobreta Pina, em fa llàstima veure't dins de la gàbia. Si em pensés que no t'has d'escapar et deixaria sortir. Però si marxessis jo em quedaria molt trist sense tu!" —I al final la va deixar marxar?
 Un dia en Màrius va caure la gàbia es va obrir i l'Àvia Pina es va escapar i no la van poder trobar.	—Vet aquí que un dia, la Safo va enviar en Màrius a portar el dinar al seu pare, a la factoria de salaons. Com sempre, es va emportar l'Àvia Pina. Quan estava a mig carrer, va ensopegar amb una pedra i va caure a terra. Es va trencar l'olla amb el menjar, que va quedar tot escampat per les pedres, i la gàbia, en caure a terra, es va obrir. L'Àvia Pina, en veure la porta oberta va sortir de la gàbia i es va esmunyir entre els peus de la gent que s'havien aturat al voltant d'en Màrius. Es va girar un moment en la seva fugida, perquè li feia por que el seu amic no s'hagués fet mal, però va veure que l'havien ajudat a aixecar i que la Safo ja era al seu costat consolant-lo per haver trencat l'olla i per haver perdut l'Àvia Pina. Més tranquil·la va continuar la fugida fins haver passat la porta de la vila. Una vegada fora, es va amagar en un forat entre dues grans pedres de la muralla. Què faria ara? Era tota sola en un lloc que no coneixia. On aniria? On podria trobar pins, avellaners, alzines o noguers? I si apareixia algun gorjablanc o algun astor? Quina por!! Es feia fosc i l'Àvia Pina cada vegada estava més arrodonida al seu forat... fins que a la fi es va adormir. «Es va despertar l'endemà al matí a trenc d'alba. Tota la nit havia estat somniant amb en Màrius. Les seves paraules es repetien una vegada i una altra dins del seu cervell: "Si marxessis jo em quedaria molt trist sense tu!". En Màrius s'havia portat molt bé amb ella. Però si hi tornava, la tornarien a posar dins la gàbia... La gana apretava. Va sortir del forat i es va allunyar una mica de la muralla. Quina sort! Hi havia un noguer! S'hi va enfil·lar cuita corrents i va començar a menjar unes quantes nous. A més, també hi havia un niu de cadenera. Hi va treure el nas: hi havia tres ous. Si se'n menjava un tampoc seria tan greu, la cadenera continuaria tenint dos ous i ella hauria fet un bon àpat. Després d'unes quantes nous i un ou de cadenera, li varen retornar les forces. Des de dalt del noguer albirava un alzinar una mica més enllà, i si hi havia alzines, hi hauria glans. Trobaria a faltar les pinyes, però de menjar no n'hi faltaria. Però continuava sentint les paraules d'en Màrius: "Si marxessis jo em quedaria molt trist sense tu!". —Què va fer a la fi, mare?
 Però aquell nit el va anar a veure.	—Quan es va fer fosc i ja havien tancat les portes de la vila, es va enfil·lar per les grans pedres de la muralla i va tornar a casa d'en Màrius. Va entrar per una escletxa de la porta i va anar fins on dormia el seu amic. El va trobar despert. Quan la va veure va obrir uns ulls com unes taronges. «—Has tornat! —li va dir molt content.
 A mi tampoc m'agradaria viure tancat en una gàbia. En Màrius va entendre que li volia dir: "Voleu poder córrer pels arbres i estar amb els seus amics i amigues."	«L'Àvia Pina no sabia com explicar-li el que volia. A ella li hauria agradat poder estar amb ell però, alhora, poder córrer pels arbres i estar amb els seus amics i amigues. Com si l'hagués entès, en Màrius se la va mirar molt seriós i li va parlar com si fos un home gran: «—Jo em pensava que ho tenies tot, però ahir vaig veure que no era així. Els pares, els avis i jo, t'estimem molt, et donem de menjar, et netegem la gàbia, et rentem i et pentinem el pèl, t'amanyaguem i t'expliquem coses. Sembla que t'agrada i em pensava que eres feliç. Però si te n'has anat és perquè no en tens prou. Estic segur que t'agrada tant estar amb nosaltres com a nosaltres estar amb tu; que t'agrada tant que t'amanyaguem com a nosaltres fer-te moixaines, però he vist clar que et falta

	alguna cosa. A mi tampoc m'agradaria estar tot el dia ficat a dins d'una gàbia, per més que pogués viure com un rei. Entenc que vulguis córrer lliurement pel camp, pujar als arbres i menjar el que et vingui de gust. Potser trobaràs amics i amigues com tu i encara no fa tant de temps que estàs engabiada com per no recordar-te del que és ésser lliure. Vés, corre, però vine'ns a veure, de tant en tant, si et plau! «I en Màrius li va fer un petó i la va deixar a terra. —Què va fer, aleshores, l'Àvia Pina? —Va saltar sobre el llit d'en Màrius, hi va fer un parell de voltes corrent, després se'l va quedar mirant un moment, va moure la cua dient-li adéu i se'n va anar per la mateixa escletxa de la porta per on havia entrat. —En Màrius es degué quedar molt trist
 Què en Màrius va fer més gran l'anava a visitar a ella i als altres esquirols pels boscos de les rodalies.	—Però es varen tornar a veure. De tant en tant, l'Àvia Pina escalava la muralla a la nit per anar a casa d'en Màrius i, quan ell va ser més gran i podia sortir sol a fora les muralles, també l'anava a veure als boscos de les rodalies. —Així es va quedar a viure per aquí Empúries. —Sí, així podia estar a la vora del seu amic. A més, va fer amics i amigues entre els esquirols que també s'havien escapat d'altres gàbies de les Empúries. —Per què dius “de les Empúries”, mare? No es diu Empúries i prou? —Fixa't que diem Empúries, no Empúria, com li deien els grecs al principi, i que vol dir mercat, que és el que hi havia al principi de tot. En l'època de l'Àvia Pina, hi havia tres ciutats aquí: la ciutat antiga, la primera que els grecs havien fundat on ara hi ha Sant Martí d'Empúries, que aleshores era una illa, i que anomenaven <i>palaipolis</i>; la ciutat nova que varen construir uns anys més tard a terra ferma, que és on vivia en Màrius, i que anomenaven <i>neapolis</i> i, finalment, la ciutat romana, que havia substituït el primer campament que havien construït els romans quan varen desembarcar aquí per primera vegada, i és on vivien en Tiberi i la Gal·la. —Ah! I després què li va passar a l'Àvia Pina? —Que varen viure tots molt feliços menjant anissos.
 d'Empúries	
 Ah! I després què li va passar a l'Àvia Pina? Que ella i els altres esquirols van viure molt feliços menjant anissos.	—Oh, no, mare, ja s'ha acabat? —Et sembla poc? Has vist on és ja la lluna? Corre, acluca els ulls i a dormir, que és tardíssim! Tantes emocions l'havien deixat rendida i els ulls se li varen tancar tot sols de seguida....
 I ara és hora de dormir... Bona nit filla.	
 Bona nit	Bona nit!

 Així era Empúries quan hi vivien en Màrius i l'Àvia Pina.	Així era Empúries quan hi vivien en Màrius i l'Àvia Pina. Estava gairebé envoltada d'aigua: el mar, el riu Clodianus i els aiguamolls. (El riu Clodianus ara es diu Fluvià i desemboca als Aiguamolls de l'Alt Empordà).
 Això va passar fa molt i molt de temps, a l'època dels grecs i els romans. Fa més de 2000 anys.	Tot això que us hem contat va passar fa molt i molt de temps, a l'època dels grecs i els romans. Mireu si en fa de temps que fa més de 2000 anys!

ANNEX 2 – PARELLES D'IMATGES DEL JOC DEL MERCAT

			
NINA DE PLÀSTIC	NINA DE VORI	MÀQUINA DE CALCULAR	ÀBAC
			
BALDUFA	BALDUFA DE CERÀMICA	ESCULTURA D'ART CONTEMPORANI	FIGURETA DE CERÀMICA
			
CONSOLA DE JOCS	CÈRCOL	GORRA	CASC DE LEGIONARI
			
CORONA	COLLARET	PISTOLA	ESPASA
			
GARRAFA DE PLÀSTIC	GERRO	RECIPIENTS DE PLÀSTIC	POT DE VIDRE
			
JERSEI	TÚNICA	NEVERA	ÀMFORA
			
QUADRE	MOSAIC	SABATES ESPORTIVES	SANDÀLIES
			
LLIBRE	PAPIR	LLIBRETA	TAULETA DE CERA

			
RELOTGE DE CORDA	RELOTGE DE SORRA	GALLEDA	GALLEDA DE FUSTA
			
LLANTERNA	LLÀNTIA D'OLI	TELÈFON MÒBIL	INSCRIPCIÓ
			
TELEVISOR	ESQUIROL ENGABIAT		

Les imatges utilitzades en aquesta activitat són captures d'internet.

ANNEX 2 : MOSAICS PER FER-NE ELS TRENCACLOSQUES

Les imatges utilitzades en aquesta activitat són del CdA Empúries, amb permís del MAC-Empúries.